

Отец Матей Светопреображенски:

Но много и премного се чудя с нашите сънародници – как тръгнаха из тоз път, без да го знаят накъде ще ги заведе?

Той е твърде български, за да привлече нечие внимание. Няма го нито в читанките, нито в историите. През тази година се отбелязва 175-годишнината от рождението му и не може да не се появи познатото до болка заглавие, “Един позабравен възрожденец”, защото всичко писано за него досега май все с това се оглавява. Да беше папицаш, Папата досега хиляди пъти щеше да го обяви я за светец, я за мъченик или поне за блажен. Но той защитава Православието и всичко, на което се е надявал, е да разберат българите тревогата му. Приятел и сподвижник на Апостола Васил Левски, легионер заедно с Раковски, като книжовник отче Матей се споменава твърде рядко. А страстните му полемики, отправени към настъпващите още от началото на XIX век промени, са сякаш за днешния ден изречени. Думите изкачат изпод перото на Светопреображенеца неподправени, ярки и жегват с правотата си. Предложените откъси, от подготвяната за печат негова книга “Защита на Православието” (1870 г.), създават неочаквани асоциации с лутанията на съвременния българин в търсенето на баланса между национална идентичност и глобализация. Защото не от днес ни вземат за аборигени, когато сме си само местни жители. Разликата в картинките открийте сами!

Ние и Европата

Току рекли нашите българи – развитие, развитие! Да се развиела веднъж нашата България, че тогава щяла да успее във всичките си работи. Ето тя веч отчасти се разви, че и цъфна. А нещо плод завърза ли? Не, не можа. Завърза, но невкусен. Развитието от толкова години насам чакахме и цъфтението му, а и плодовете му веч видяхме! Ние казахме по-напред и пак ще повторим, че каквото и да стануват нашите българи, те са си пак същите.

Образователната реформа

Тъй и сегашните наши някои учители, като се развиха и цъфнаха, какъв плод завързаха? Сиреч, нашите учители, като ходиха за науки по Европа и тук, и там, какъв плод донесоха? Подготовлявали са се да бъдат солта на света, а са останали безсолни.

Това като говоря, не е че учението нападам, а такива учители, които са се обезумили, които са станали непотребни, които са за по сметищата и за под краката да ги тъпчат. На тях досаждам, защото уж са учили, за да придобият още ум, а те колкото са имали и него са изгубили, та не могат да проумеят званието, че са учители. На тях человетецте поверяват най-драгоценното имане, най-безценното нещо – невръстните си деца, за да приемат от тях първата си душевна храна, както приемат от майка си млякото. Но ония учители, които имат крив разум, го вземат за криво, а не науката е крива. Защото който прави ножове не е убиец, а който ги употребява за убийство.

Общественият договор

Прочетете на Западните народи историите от три-четири века насам и вижте какво са правили тогава - друго нищо, освен за вярата разпри и боеве. Ще попитам дали не са длъжни архиереите, свещениците и всички

народоначалници да учат, да наставляват и увещават народа да страни от всички науки, които нарушават Християнските правила? Като сте ги отпуснали тия противници волно да си сеят плевелите из между народа, още и всеки християнин, като сте го оставили и него на колая му, да прави каквото си ще, да държи както му е волята – не предвиждате ли какво следствие очакваме? Зло, зло!

За новия план Маршал

Нямаме нужда, казувам, от вашите развратни и дяволски наставления. Има ли нужда морето от капка вода? Заемва ли слънцето светлина от свещ или от луната и от звездите? Нуждае ли се орелът от помощ от едно малко птиче? Царят иска ли назаем пари от един последен просяк? Здравият нуждае ли се от церове, а пък и да ги иска – от един прокажен ли? Никога! Вие сте прокажените! Вий обърнахте религията като на жените модата, да яменявате всяка година. Но вие, които показвате, че мразите лъжата – вие нея сте взели за капитал. Свещеното Писание го правите като ластично и накъдето си поискате да го разтягате, все може да се разтяга, накъдето и да искате да го тълкувате – все ви приляга.

Това за манастирите не е от днес

Тука искам да кажа, че един манастир като е станал пристанище на блудниците, можем ли да сравняваме с него всички други манастири? И да има някои манастири, които са станали пристанище на беззаконниците, и да има някои калугери, които изпълняват всичките си страсти, то зависи от народоначалниците – “Което говедо от чардата настрана ходи, то е от говедаревото небрежение”.

И ако следва така още тъй дълго, ако не се запрети това хуление строго, ако не му се обърне внимание, за да се накажат духовните лица, които безчинстват, които са причина да се хулят, то няма да се намери веч и кой свещеник да стане, защото всякой ще си пази честта.

Нямате право и да помислите нещо зло за манастирите, защото от тях най-напред прогледнахте. Само то е останало общонародно място от стари години, а друго нямаме нищо. Всичко се е изпратило в чуждо отечество. Защото когато гърцизмът беше завладял България, освен едни манастири, и те голи и обрани от лъжепастирите, едвам стоят що не паднали, друго нищо не ни е останало! И вие трябва не да мислите да ги разваляте, а да ги запазвате и подкрепяте, да ги подновявате и на на-голяма чест да ги имате като една стара антика.

Корпус на мира

Кажете ми, противниче! Кое ви е довело чак до тука да проповядвате това същото Евангелие на този народ? Народ, който е от толкова векове насам, по-добре уверен в него и по-добре го разумява?

Като сте били толкова богати, умни и учени, защо не си прострете науките и поученията си в ония народи, които не познават Евангелието? Защо най-първо тях не подчините на гласа му, а че после да дойдете и в тия народи,

които отдавна го познават, но, според вашето мнение, криво го разумяват, да ги поправят

А колкото от вас съвети – не се нуждаем. Дошли сте в нашата земя, за да ни придиряте недостатките и за ги сравнявате със закона ни, както и да ни набивате в очите, че уж законът ни бил такъв. И защо е всичко това? Защото е вашата земя, сиреч Америка, много далеч от нас и не можем да ви научим подробно всичките недостатци и гнусни дела, дето отчасти сме научили, че и те не са за описване. Тука не ни е разговорът и препирнята, за да си придиряме недостатките и безчинията, а за закон и обреди.

А вие казвате и се хвалите, че под небото на земята повърхност колкото народи се намярват, нямало ни един да се сравни с вас по добродетелите. Че какви са вашите добрини – не са ли общи, естествени, такива, каквито ги правят всички, от каквото и вероизповедание да са? нямате никакво право, гдето сте си оставили отечеството и ходите да проповядвате по чуждестранните места на народите вашето си вероизповедание, чак от Америка да носите тука на крака книги и даром да ги давате. С вашите си брошури нищо друго не правите, освен да разбърквате на народа работите, размъщате му ума, па тогива става не наш, не ваш, нито на никаква друга вяра.

За просперитета

А гдето се хвалите още, че сте били най-богати и умни, най-образовани и марфетлии, то и него знаем от какво е. Когато се намери оная пуста земя през Великия Океан, сиреч Америка, и тя като не беше населена с образовани човеци, бяха само едни диви и голи, които малко се различаваха от безсловесните скотове, които даже и владетел над тях си нямаха – и тъй, прибягнаха до нея всички – най-учените и богатите европейци, заради да живеят тамо свободно и да нямат над тях владетел да им съди. Защото човеческото естество свободата обича. И като се населиха там толкова учени, умни и богати човеци, и като бяха свободни, можаха да измислят всяко нещо. Защото имаха време и улеснени бяха от всичко, а не защото били протестанти.

Да, човеческото естество е любопитно за всичко, но каква полза, братя мои, ако казува някой, че вяра има, а дела няма? Защото Царството Божие не е само за хитри, учени и богати, нито пък само за прости и сиромаси, но за всекиго е, който го с разум търси. Защото не от книгата, нито от перото, нито от чернилото, нито пък от езика е словото Божие, а от Бога, от когото произлезе.

Компилира – Румяна Николова